

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ОСВІТА У ХХІ СТОЛІТТІ: ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

Випуск 2

*Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
“Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ столітті:
соціалізація та соціальна адаптація особистості”,
м. Київ, МАУП, 14 травня 2010 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2011

Редакційна колегія:

Подолька А. М., д-р юрид. наук — головний редактор

Туриніна О. Л., канд. психол. наук, проф. — відповідальний редактор

Видання здійснене в рамках проекту “Наукові праці МАУП”

Освіта у ХХІ столітті: шляхи розвитку / МАУП. — К.: ДП “Видавничий дім О-72 “Персонал”, 2010 —

Вип. 2 : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ столітті: соціалізація та соціальна адаптація особистості”, м. Київ, МАУП, 14 трав. 2010 р. / редкол. : А. М. Подолька (голов. ред.), О. Л. Туриніна (відп. ред.). — 2011. — 208 с. : іл. — Бібліогр. в кінці ст.

У збірнику подано статті учасників Міжнародної науково-практичної конференції “Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ ст.: соціалізація та соціальна адаптація особистості”, присвяченої найважливішій проблемі сьогодення — розвитку освіти в Україні. Статті охоплюють широкий діапазон наукових досліджень українських учених.

Для науковців, освітян, державних службовців, політиків, викладачів і студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком української освіти.

ББК 74.04(4УКР)я43

- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2011
- © ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2011

ЗМІСТ

К. В. Корсак

*Альтруїзм — найвища цінність освіти
і виховання у XXI столітті.....* 5

М. П. Лукашевич

*Соціологія соціальної роботи:
дослідницькі можливості проблем
соціалізації людей з особливими
потребами.....* 11

Ю. М. Сафонов

*Стандартизація освіти як складова
інноваційно-прогресивного впливу
на підготовку студентів фахових
спеціальностей.....* 16

М. І. Рудакевич

*Шляхи та умови розвитку творчого
мислення студентів вищого
навчального закладу.....* 18

К. І. Приходченко

*Шляхи та умови розвитку професійних
якостей педагога.....* 20

Л. Б. Шостак

*Бізнес-освіта в Україні: проблеми
і перспективи розвитку.....* 24

Н. М. Чернуха

*На шляху до толерантності
та взаєморозуміння як пріоритетних
складових соціальної самореалізації
сучасної молоді.....* 30

О. В. Баєва

*Система вищої освіти в США:
державно-громадські засади
управління.....* 34

П. Валла, В. В. Мироненко,

І. Г. Саєвич

Евтифроніка та її завдання..... 39

О. М. Рудакевич

*Студентські дебати як ефективний
засіб формування політичної
культури молоді.....* 43

В. П. Савельєв

*Кризові явища в системі вищої освіти
України та деякі шляхи їх подолання.....* 45

Ф. М. Медвідь

*Сучасний український виховний ідеал
в умовах необхідності зміцнення
національної єдності.....* 51

І. М. Найдьонов

*Інтерактивне навчання в системі
підготовки менеджера освітніх
організацій.....* 56

Т. І. Науменко

*Використання комп'ютера
в дошкільному закладі в період
адаптації дітей раннього віку.....* 61

Л. І. Романовська

*Соціальна робота в Україні в контексті
системного підходу.....* 66

В. В. Шконда

*Синергетика в образовательной
деятельности.....* 72

В. В. Токар

*Ціннісні пріоритети освіти в контексті
посткризової мобілізаційно-інноваційної
моделі співрозвитку України.....* 74

Л. О. Згала-Лозинська

*Особливості активізації процесу
навчання студентів із застосуванням
інтернет-технологій.....* 78

В. А. Гапоненко

*Напрями підвищення рівня викладання
політичної науки в Україні.....* 82

В. М. Колтаков

*Проблема поняттєво-категоріального
апарату в педагогіці розвитку.....* 87

С. В. Капанов

*К вопросу мониторинга здоровья студентов
и ученической молодежи в современных
социокультурных условиях Украины.....* 96

СИСТЕМА ВИЩОЇ ОСВІТИ В США: ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ

Освіта у XXI столітті: шляхи розвитку, вип. 2, 2011, 34–38

Аналіз досягнень та проблем інших країн у сфері залучення громадськості до управління вищою освітою зможе сприяти вдосконаленню вітчизняної системи управління освітою. Для використання такого досвіду вважаємо за доцільне проведення аналізу тенденцій та механізму демократизації управління освітніми системами зарубіжних країн на різних рівнях управління: національному, регіональному, муніципальному, рівні вищого навчального закладу та вивчення досвіду підтримки балансу між державним та громадським компонентами управління професійною освітою.

Система вищої освіти США характеризується надзвичайно ліберальною системою управління університетами, яка базується на абсолютному пріоритеті інституціональної автономії та мінімальному державному втручанні. В країні нормативно закріплено та успішно функціонують механізми самоуправління ВНЗ [2, 10].

Формування загальної політики вищої освіти та регулювання діяльності вищих навчальних закладів у США до 1979 р. було покладено на Міністерство охорони здоров'я, вищої освіти та соціального забезпечення. У 1979 р. було прийнято законопроект щодо створення окремого Департаменту освіти, до завдань якого входить формування політики у сфері освіти, підготовка законопроектів, допомога освітнім закладам

у розробці програм професійної освіти, розподіл фінансових ресурсів, що виділяються федеральним урядом на вищу освіту, збирання статистичних даних, розробка програм обміну студентами, викладачами тощо.

Поряд з цим, у кожному з 50 штатів існує окрема система управління освітою, яку забезпечує відділ освіти, у підпорядкуванні якого знаходяться місцеві комітети, які здійснюють безпосереднє керівництво освітою у своїх містах та округах. До складу місцевих комітетів входять провідні діячі освіти, громадських організацій, представники бізнес-середовища. Вони мають великі повноваження у визначенні як загальних завдань та вимог до освіти, так і конкретних питань щодо формування навчальних програм, формування контингенту вищих навчальних закладів. Координацію діяльності комітетів та відділів освіти штатів здійснює Департамент освіти США та спеціальний Комітет з освіти та праці при Конгресі США.

На відміну від європейських систем управління освітою, американська система управління вищою освітою побудована на фундаменті вільної та мобільної координації освітніх організацій. Згідно з десятою поправкою Конституції США федеральний уряд не має права встановлювати загальнонаціональну систему освіти, визначати політику та навчальні програми для шкіл, коледжів та університетів. Рішення щодо цих питань прий-

мається на рівні влади штату або округу. Послідовну децентралізацію, тобто передачу функцій контролю, управління та фінансування вищої освіти на рівень штату, було завершено в 1972 р., коли федеральний уряд прийняв рішення щодо припинення надання нецільових коштів ВНЗ [5, 314]. Починаючи з цього періоду демократичні адміністрації кілька разів піднімали питання щодо створення єдиного національного освітнього простору, проте щоразу зустрічали потужну протидію з боку республіканців у парламенті.

У середньому США витрачає близько 8 % ВВП на розвиток системи освіти, зокрема частка вищої освіти становить 3 % [6, 15]. На відміну від інших країн, державні вищі навчальні заклади США більшу частину фінансових джерел отримують від сплати за навчання та інших приватних джерел. Державне фінансування розподілено таким чином: 22 % — кошти з передільного бюджету; 36 % — з бюджету штату і 4 % становлять надходження з місцевого бюджету [2, 12].

Інституціональна та державна політика вищої освіти США формується за рахунок впливу двох сил. Першу силу представляє влада, яка має юридичну силу, — міністр освіти та інші посадові особи міністерства, які здійснюють керівництво департаментами міністерства, президенти та ректори вищих навчальних закладів. Друга сила — це сила, що чинить вплив та формує державну освітню політику та впливає на стратегічне управління навчального закладу не застосовуючи владу [3, 93; 13, 143]. До таких належать релігійні, культурно-мистецькі та інші громадські об'єднання [7, 84]. Відносини влади штату та університетів формуються в різних штатах по-різному: від суворой підзвітності до істотної автономії [2, 10]. У США виокремлюють 3 основні моделі взаємовідносин “ВЗН — державна адміністрація”.

Модель 1. Різні підсистеми мають різну ступінь автономії. Чотири типи взаємовідносин “ВНЗ — державна адміністрація” мають відносний характер. На практиці державне управління вищою освітою США має три моделі взаємовідносин влади та ВНЗ [2, 11]. Наприклад, Каліфорнійський університет та університетська система штату Каліфорнія розглядаються “як ВНЗ, що користуються державною підтримкою”, проте в окремих аспектах їх діяльність регулюється як в “ВНЗ, що контролюються державою”. Каліфорнійський університет, статус якого закріплений у Конституції штату, має більшу незалежність, ніж університет штату Каліфорнія, заснований відповідно до законів штату і до початку 1990 років тісно пов'язаний із загальною бюджетно-фінансовою та кадровою політикою штату. На відміну від цих університетів, місцеві коледжі Каліфорнії мають дотримуватись вказівок місцевої влади, тому розглядаються як “ВНЗ, що контролюються державою”.

Модель 2. Модель управління, що характерна для громадсько-державних університетів, які мають статус громадських об'єднань, проте окремі сфери їх діяльності (кадрова політика, капітальне будівництво) регулюються державою. Прикладом такої моделі слугує штат Північна Дакота з єдиною університетською системою або штат Кентуккі, в якому кожний університет є окремим громадським об'єднанням. В обох випадках влада штатів контролює деякі види діяльності ВНЗ, наприклад капітальне будівництво. Університет Вісконсіна має статус громадської корпорації, проте всі його капітальні проекти курируються Департаментом штату Вісконсін з питань управління, а всі співробітники, крім викладацького складу, є державними службовцями.

Модель 3. Більшість державних ВНЗ мають статус громадських об'єднань, проте окремі навчальні заклади мають

більшу самостійність, яка узгоджена з владою штатів. Вони намагаються децентралізувати управління та диверсифікувати джерела фінансування. Наприклад, університетська система штату Меріленд вважається громадським об'єднанням, проте коледж Святої Марії, який входить до цього об'єднання, виконує певні вимоги щодо прозорості та відповідальності і користується більшою автономією, ніж інші заклади освіти. У штаті Колорадо впроваджено аналогічну політику, відповідно до якої ВНЗ укладають угоди з владою штату і отримують додаткову незалежність [14, 111].

Державну владу штату у відносинах “влада — ВНЗ” представляє Рада з освіти. Інтереси ВНЗ в цьому діалозі представляє Піклувальна рада або Рада регентів, які своїми функціями нагадують ради директорів некомерційних організацій. Управлінські комітети державних ВНЗ створені за зразком піклувальних рад приватних коледжів та університетів. Проте в приватних закладах освіти Піклувальна рада займається справами одного університету або коледжу, а управлінські комітети державного сектору освіти курують кілька освітніх закладів [3, 98]. До функцій управлінських комітетів ВНЗ належать: призначення та оцінювання роботи ректорів окремих ВНЗ, затвердження їх посадових окладів та соціальних пакетів; стратегічне планування, бюджетування та розподіл ресурсів між підконтрольними ВНЗ; розробка і впровадження політики ВНЗ у різних сферах; забезпечення цільового, прозорого та відповідального використання ВНЗ виділених ресурсів; збереження активів навчального закладу (фізичних, програмних та кадрових ресурсів), контролювання їх відповідності завданням ВНЗ; присудження наукових ступенів; лобіювання інтересів ВНЗ в органах законодавчої та виконавчої влади; формування кадрової політики ВНЗ.

Активна діяльність піклувальних рад є індикатором успішного управління ВНЗ та виступає запорукою збереження інституціональної автономії університетів [2, 11].

Управління більшої державних коледжів та університетів США здійснюється за мультикапсульною системою, за якою єдине управління групою навчальних закладів покладено на системного директора, який формує широку системну політику, розподіляє державні кошти між університетами та коледжами, призначає керівників кампусів, затверджує місії та програми ВНЗ, які входять до системи [3, 97]. Оперативне управління кожним навчальним закладом здійснює операційний директор.

Нормативною базою освіти в США визначено додипломну (*undergraduate*) та післядипломну (*postgraduate*) освіту.

Додипломна освіта включає дворічні програми ступеня *Associate Degree* (ад'юнкт-бакалавра) та чотирирічні програми підготовки на отримання першого наукового ступеня — бакалавра. Ступінь ад'юнкт-бакалавра дає можливість продовжити навчання на третьому курсі університету [10, 98].

Післядипломна освіта передбачає навчання в магістратурі та в докторантурі, з отриманням наукового ступеня доктора філософії (*PhD*-програми). Дворічні магістерські програми поділяються на академічні, з отриманням звання магістра наук (*Master of Science — MS*), та професійні, з отриманням звання магістра ділового адміністрування (*MBA*), магістра освіти (*MeD*), магістра державного управління (*MPA*), магістра соціальних наук (*MSW*). Академічні магістерські ступені необхідні для викладання, науково-дослідної роботи, підготовки до аспірантури чи для задоволення власних освітніх потреб, тому велика увага приділяється теоретичній підготовці магістрантів. Професійні ступені практично спрямовані на здобуття

знань у певній галузі та за своєю природою є вищим рівнем освіти для практичної діяльності, тобто не передбачають продовження навчання в докторантурі. У професійних програмах домінує інтегральний компонент [4, 3; 11, 158].

Залежно від загального цільового призначення та організації навчального процесу виокремлюють такі категорії магістерських програм: допоміжні (*ancillary*); професійного зростання (*career advancement*); професійного учнівства (*apprenticeship*); громадського спрямування (*community-centered*) [9, 117].

В умовах сильної децентралізації управління вищими навчальними закладами США, формування єдиної державної політики, спрямованої на забезпечення якості освіти, стає практично неможливим. Федеральний уряд США фактично не має повноважень для реалізації будь-яких ініціатив. Міністерство освіти США здійснює непряме регулювання управління ВНЗ через фінансові важелі. Проте, така ситуація не породила хаосу на ринку освітніх послуг. Система акредитації США є прикладом “акредитації знизу”, за якої механізм забезпечення якості освіти формується самим ринком освіти та праці [2, 12]. Основним завданням акредитації виступає не ліквідація окремих недоліків в організації навчального процесу освітніми закладами, а підвищення системи якості освіти в цілому [15, 109].

Головним органом з акредитації є Рада з акредитації вищої освіти (*CHEA*), основною метою діяльності якої є забезпечення стандарту якості вищої освіти, гарантування її якості для громадських, державних організацій, агентств та працедавців, інформація студентів та їх батьків [12, 3].

У світовій освітній практиці акредитації класифікують за кількома ознаками.

У США основними видами акредитацій виступають інституціональна та

спеціалізовані акредитації, що мають свої особливості, специфічні для цієї країни.

Загальна інституціональна акредитація ВНЗ в США проводиться агентствами регіональних асоціацій навчальних закладів: Асоціації університетів, Асоціації чотирирічних та дворічних коледжів. Акредитовані вищі навчальні заклади включаються у перелік навчальних закладів, які враховуються офіційною статистикою, стають учасниками Федеральної програми фінансової допомоги студентам, отримують право на розробку освітніх програм за вимогами Департаменту освіти США [1, 3; 8, 4].

Інституціональна акредитація включає оцінку цілей і завдань вищого навчального закладу, які мають відповідати очікуванням уряду, ділових кіл та широкої громадськості. При проходженні інституціональної акредитації ВНЗ має попередньо провести самодослідження — так зване “*self-study*”, яке оформлюється у вигляді звіту [15, 206]. *Self-study* має таку структуру:

- місія та завдання навчального закладу;
- ефективність адміністрування;
- рівень кваліфікації професорсько-викладацького складу;
- стан матеріальних, фінансових та інформаційних ресурсів.

До спеціалізованої акредитації належать акредитація освітніх програм професійними асоціаціями. У США діють 45 загальнонаціональних професійних асоціацій. Як правило, професійні асоціації не приймають заяву на проведення акредитаційної експертизи окремої навчальної програми, якщо ВНЗ не пройшов загальну акредитацію [8, 4; 12, 2].

Отже, вивчення американського досвіду державно-громадського управління вищою освітою є актуальним з ряду причин. По-перше, система освіти США відрізняється від більшості освітніх систем децентралізованістю та впливовою роллю регіональної влади. По-друге,

запропонована американською моделлю система акредитації ВНЗ є прообразом механізмів управління якістю освіти, яка сьогодні впроваджується в Україні, проте порівняно з європейськими аналогами вона базується на університетських ініціативах, тобто “акредитації знизу”.

Використання позитивного досвіду механізму державно-громадського управління вищою освітою США необхідно гармонійно поєднувати з вагомими здобутками національної системи освіти України, особливостями історичного та культурного розвитку української держави, а також досягненнями в галузі науки, техніки та промисловості.

Література

1. *Бесчастный В. М.* Оптимізація управління вищими навчальними закладами // Державне управління: удосконалення та розвиток. — 2009. — № 2. — Режим доступу до журн.: <http://www.dy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=14>
2. *Вахитайн В. С.* Система высшего образования США // Приложение “Обзор системы образования стран ОЭСР”. — Центр ОЭСР-ВШЭ, 2005. — С. 9–14.
3. *Джонстоун Д. Б.* Система образования в США: структура, руководство, финансирование // Университетское управление: практика и анализ. — 2003. — № 5–6(28). — С. 92–102
4. *Зіноватна О. М.* Вища освіта у США: навчальний компонент у магістерських програмах різного типу // Режим доступу: [www/nbuv.gov.ua](http://nbuv.gov.ua)
5. *Исследовательские университеты: американская модель* / Под ред. В. Б. Сурьян. — М.: Магистр, 2009.
6. *Макгиннес Э.* Финансовый менеджмент в сфере высшего образования: сравнительное исследование взаимоотношений вузов и штатов в США / Пер. с англ. — Центр ОЭСР. — М.: ВШЭ, 2005.
7. *Рудишин С. Д.* Стан екологічної освіти в практиці вищої школи зарубіжних країн // Вісник Житомир. держ. ун-ту. — Вип. 40. — Педагогічні науки. — 2008. — С. 81–85.
8. *Система менеджмента в качестве образования.* — Режим доступа: <http://www.quality.edu.ru/quality/sk/management/665/>
9. *Conrad C.* A Silent Success. Master's Education in the United States / C. Conrad, Haworth J., Millar S. — Baltimore and London: the Johns Hopkins University Press, 1993. — 342 p.
10. *Conrad C.* College and university curriculum: Placing learning at the epicenter of courses, programs, and institutions / C. Conrad, Johnson, J. // ASHE Reader Series, 2nd Edition. Boston, MA: 2008. — 312 p.
11. *Conrad C.* Teaching-for-Learning (TFL): A model for faculty to advance student learning / C. Conrad, Johnson, J., & Gupta, D. M. // Innovative Higher Education. — 2007. — № 32(3). — P. 153–165.
12. *Effective the Role of Accreditation in Student Achievement* // CHEA: Council for Higher Education Accreditation, March 2010, From: [ttp://www.chea.org/pdf/Effective%20Practice%20Revised3.pdf](http://www.chea.org/pdf/Effective%20Practice%20Revised3.pdf)
13. *Johnson J.* Reflections on the public-private configuration of American postsecondary education / Johnson J., Conrad C. // Comparative and International Education Review. — 2005. — № 4(1). — P. 141–151.
14. *MacTaggat T. J.* Associates Seeking Excellence Through Independence / T. J. MacTaggat. — San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 1998. — 248 p.
15. *U. S.* Accreditation and the Future of Quality Assurance // Washington, CHEA Publications, 2010. — 510 p.